Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysministeriön kirjallinen asiantuntijalausunto Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysministeriöltä on pyydetty kirjallista asiantuntijalausuntoa koskien U-kirjelmää 70/2025 vp; Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista Euroopan aluekehitysrahaston, mukaan lukien Euroopan alueellinen yhteistyö (Interreg), koheesiorahaston ja Euroopan sosiaalirahaston perustamisesta osana kansallista ja alueellista kumppanuussuunnitelmaa sekä aluekehityksen ja laadukkaisiin työpaikkoihin, osaamiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen vuosiksi 2028–2034 myönnettävän unionin täytäntöönpanoedellytyksistä (koheesiopolitiikan asetusehdotukset 2028–2034).

Sosiaali- ja terveysministeriö keskittyy tässä kirjallisessa lausunnossaan Euroopan sosiaalirahaston (ESR) asetusehdotukseen ja niihin komission ehdotuksen tavoitteisiin, jotka ovat merkittäviä erityisesti STM:n hallinnonalalle.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta toimittaa asiantuntijalausuntonsa edellä mainittuun asiaan liittyen ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Yleisiä huomioita liittyen komission ehdottamaan EU:n tulevaan monivuotiseen rahoituskehykseen vuosille 2028–2034

STM kannattaa komission ehdotusta tulevan rahoituskehyksen yksinkertaistamis- ja joustamispyrkimyksistä, jossa muun muassa rahoitusohjelmia karsitaan ja päällekkäisyyksiä poistetaan. STM kannattaa komission rahoituskehyksen tehostamistavoitteita EU:n strategisemmasta ja vaikuttavammasta EU-varojen käytöstä, jolloin pystyttäisiin aiempaa paremmin myös vastaamaan muuttuvaan geopoliittisen toimintaympäristön haasteisiin.

STM pitää tärkeänä, että jäsenvaltioilla on merkittävät vaikutusmahdollisuudet rahoitusohjelmien sisältöihin sekä rahoituksen jakoon ja jakautumiseen työohjelmissa. Lisäksi STM painottaa osana Suomen kokonaisturvallisuutta väestön resilienssin näkökulmaa, joka kattaa muun muassa terveyden ja toimintakyvyn ylläpidon, sekä lääkinnällisten vastatoimien keskeisen merkityksen muuttuvaan geopoliittisen toimintaympäristön haasteisiin vastattaessa.

STM:n huomiot Euroopan sosiaalirahastoon (jäljempänä ESR)

Komission ehdotuksen mukaan Euroopan sosiaalirahasto *(jäljempänä ESR)* olisi EU:n tärkein väline, jolla edistettäisiin ja vahvistettaisiin sosiaalista yhteenkuuluvuutta Euroopan jäsenmaissa. Ehdotuksen mukaan ESR tukisi kansallisissa ja alueellisissa kumppanuussuunnitelmissa *(jäljempänä NRPP)* 3 artiklassa säädettyjä erityistavoitteita, joissa sosiaalisten tavoitteiden saavuttamiseen tulisi varata jokaisessa kumppanuussuunnitelmassa vähintään 14 % unionin rahoitusosuudesta ja lainoista (pl. YMP:n suorat tulotuet ja SCF) laskettuna tuloskehysasetuksen

kertoimilla. ESR tyyppiset toimenpiteet edistäisivät sosiaalisia tavoitteita täysimääräisesti, eli niille asetettu kerroin olisi tulosperusteisuusasetuksen mukaisesti 100 %.

Asetusehdotuksen mukaan varoja ohjattaisiin Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanoon ja tuettaisiin laadukkaita työpaikkoja, osaamisen kehittämistä, sosiaalista osallisuutta, kohtuuhintaista asumista sekä sosiaalista ja terveydenhoidon infrastruktuuria kaikissa jäsenvaltioissa. Asetuksessa ehdotetaan sosiaalista innovointia tuettavaksi ESR:n soveltamisalaan kuuluvilla aloilla erityisesti innovatiivisten ratkaisujen testaamiseksi, arvioimiseksi ja laajentamiseksi, myös paikallisella tai alueellisella tasolla, jotta voitaisiin vastata sosiaalisiin tarpeisiin yhteistyössä asianomaisten kumppaneiden ja erityisesti työmarkkinaosapuolten kanssa.

Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden ja alueiden olisi tarvittaessa esitettävä yhdennetty lähestymistapa väestörakenteen muutoksesta johtuviin haasteisiin vastaamiseksi kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman yhdessä tai useammassa asiaa käsittelevässä luvussa. Ehdotuksen mukaan jäsenvaltiot voisivat myöntää tukea aineelliseen puutteeseen vastaamista varten jakamalla sellaisia elintarvikkeita ja tavaroita, jotka olisivat kulutustavaroiden turvallisuutta koskevan unionin lainsäädännön mukaisia. Asetusehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden ja tuensaajien olisi valittava elintarvikkeet ja/tai perushyödykkeet vähävaraisimpien henkilöiden tarpeisiin liittyvin objektiivisin perustein.

Elintarvikkeet ja/tai perushyödykkeet voitaisiin antaa vähävaraisimmille suoraan tai välillisesti esimerkiksi sähköisten tai muunlaisten arvosetelien tai korttien muodossa edellyttäen, että ne voitaisiin lunastaa ainoastaan elintarvikkeina ja/tai perushyödykkeinä. Vähävaraisimmille annettavan tuen olisi oltava täydentävää niihin mahdollisiin sosiaalietuuksiin nähden, joita voidaan tarjota kansallisista sosiaalijärjestelmistä tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Tällä rahoituskaudella vähävaraisille tarkoitettu aineellinen apu rahoitetaan ESR:stä. Aineellinen apu eli maksukortit jaetaan vähävaraisille eri organisaatioiden toteuttamissa hankkeissa ja ensisijaisena kohderyhmänä ovat työttömät ja heidän perheenjäsenensä. Suomessa Ruokavirasto toimii koordinoijana.

Kuten tällä ohjelmakaudella STM on rahoittanut valtakunnallista ESR toimintaa tukemalla muun muassa vaikeasti työllistyvien työllistymistä, haavoittuvassa asemassa olevia lapsia, nuoria ja perheitä, vammaisten henkilöiden oikeuksien vahvistamista sekä työhyvinvoinnin ja työkyvyn parantamista. ESR rahoituksella on myös pystytty vastaamaan tarpeisiin muuttuneen yhteiskunnallisen tilanteen myötä, kuten köyhyyden ja yksinäisyyden torjuntaan tai syrjäytymisen ehkäisemiseen. ESR toimilla on tuettu tai tuetaan myös uusien lakien toimeenpanoa esimerkkinä STM:ssä tänä vuonna annettavaa esitystä lastensuojelulain kokonaisuudistuksesta ja sosiaalihuoltolaista.

STM esittää huolensa koskien eri rahastoista laadittavaan yhteen kansalliseen NRPP-suunnitelmaan, joka varmasti voi edistää synergiaetujen saavuttamista eri politiikkatoimien kesken, mutta voi samalla asettaa haasteita ESR:n kaltaisten ohjelmien asetettujen tavoitteiden saavuttamiselle. STM:ssä nähdään, että ESR- painopisteen säilyttäminen työttömyyden, osaamisvajeen, työvoimapulan ja köyhyyden torjunnassa ovat tärkeitä ja tarpeellisia sekä tukevat pidempiaikaista kehittämistyötä. ESR-rahoitus on joidenkin väestön resilienssiä tukevien toimenpiteiden osalta ollut se pääasiallinen rahoitusmuoto, jolla hallitusohjelman tavoitteita on viety eteenpäin.

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

STM pitää myös keskeisenä, että Suomi jatkossakin korostaa jäsenvaltioiden ja unionin välistä toimivallan jakoa EU:n koheesiopolitiikan uudistamisessa eikä siten pidä perusteltuna asumispolitiikkaan tai kansalliseen sosiaaliturvaan liittyvien kysymysten kytkemistä siihen. STM katsoo, että aineelliseen puutteeseen vastaamista varten myönnettävän tuen tulee olla kansallisia lakisääteisiä sosiaalisen suojelun järjestelmiä täydentävää eikä se saa korvata niitä.

STM pitää tärkeänä, että kansalliseen suunnitelmaan liittyvien lukuisien yksityiskohtien tarkoituksenmukaisuutta ja vaikutuksia selvitetään ja arvioidaan vielä tarkasti viimeistään varsinaisten säädösehdotusten käsittelyn yhteydessä.

Tasa-arvo uudessa MFF:n rahoituskehysehdotuksessa

STM pitää tärkeänä, että U-kirjeessä todetaan, miten Suomi tukee komission rahoituskehysehdotuksen lähtökohtaa edistää sukupuolten tasa-arvoa. STM pitää keskeisenä, että muun muassa tuloksellisuus- ja NRPP-asetuksia koskevassa U-kirjelmässä Suomi pitää tärkeänä tuloksellisuusasetuksen horisontaalista sukupuolten tasa-arvoa koskevaa periaatetta ja sen soveltamista kumppanuusrahaston täytäntöönpanossa.

STM esittää huolensa siitä, missä määrin sukupuolten tasa-arvo määritellään erityistavoitteeksi ja rahoituksen kohteeksi eri rahoitusohjelma-asetuksissa, kuten NRPP-asetuksessa, ja miten sukupuolten tasa-arvoa edistetään läpileikkaavana tavoitteena MFF:ssä. STM toteaa myös, ettei vielä ole mahdollista arvioida, miten MFF:n rakenteelliset muutokset vaikuttavat tasa-arvoa koskevaan rahoitukseen.

Sukupuolten tasa-arvo on komission tuloksellisuusasetusehdotuksessa horisontaalinen periaate, jota seurataan tulosseurantajärjestelmässä. STM:n alustavan arvion pohjalta on kuitenkin epäselvää, onko tässä kyse lähinnä tasa-arvoa koskevan rahoituksen seurannasta vai sukupuolten tasa-arvon edistämisestä rahoitusohjelman horisontaalisena tavoitteena ja tasa-arvon sisällyttämisestä rahoitusohjelmien valmisteluun, toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin.

STM esittää huolensa koskien sitä, missä määrin sukupuolten tasa-arvo määritellään erityistavoitteeksi ja rahoituksen kohteeksi eri rahoitusohjelma-asetuksissa, kuten NRPP-asetuksessa, ja miten sukupuolten tasa-arvoa edistetään läpileikkaavana tavoitteena MFF:ssä.

Aikataulu

STM esittää huolensa koskien aikataulua ja siihen liittyvää kansallista virkavalmistelua, kuten ministeriöiden välistä työnjakoa, ja toivoo siihen pikaista selvennystä.

Laatijat

Stina Oksa, Erityisasiantuntija,
Päivi Hämäläinen, Neuvotteleva virkamies.
Sosiaali- ja terveysministeriö